

Pełnomocnik Rządu

do Spraw Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za granicą inicjuje i koordynuje działania w zakresie ochrony polskiego dziedzictwa kulturalnego za granicą.

Do zadań Pełnomocnika Rządu należy w szczególności:

✓ W porozumieniu z Ministrem Spraw Zagranicznych, wykonywanie umów międzynarodowych, których stroną jest Rzeczypospolita Polska, w zakresie ochrony polskiego dziedzictwa kulturalnego za granicą. ✓ Prowadzenie ewidencji ruchomych i nieruchomych dóbr kultury związanych z Polską, a znajdujących się za granicą w wyniku grabieży wojennych, zmian w przynależności państwowej niektórych terytoriów oraz nielegalnego wywozu. ✓ Gromadzenie danych dotyczących okoliczności utracenia ruchomych dóbr kultury i możliwości ich restytucji. ✓ Organizowanie poszukiwań utraconych dóbr kultury polskiej za granicą i podejmowanie działań restytucyjnych. ✓ Dokumentowanie „policzniców” o szczególnym znaczeniu dla polskiego dziedzictwa kulturalnego. ✓ Organizowanie i udzielanie pomocy w celu zabezpieczenia i konserwacji dóbr kultury oraz upamiętniania wybitnych osób lub zdarzeń historycznych związanych z polskim dziedzictwem kulturalnym za granicą. ✓ Promowanie badań naukowych nad polskim dziedzictwem kulturalnym za granicą. ✓ Informacja i propagowanie wiedzy o polskim dziedzictwie kulturalnym za granicą przez publikacje, wystawy i środki masowego przekazu. ✓ Opieka i pomoc organizacjom i instytucjom emigracyjnym prowadzącym działalność w zakresie nauki, kultury i ochrony polskiego dziedzictwa kulturalnego za granicą, wspieranie muzeów, bibliotek i archiwów. ✓ Współdziałanie z Naczelnym Dyrektorem Archiwów Państwowych w zakresie ochrony i rewizji polskich zasobów archiwalnych za granicą. W toku wykonywanych zadań Pełnomocnik współdziała z Ministrem Kultury i Sztuki oraz Ministrem Spraw Zagranicznych. Pełnomocnik wykonuje powierzone mu zadania przy pomocy Biura Pełnomocnika, stanowiącego komórkę organizacyjną Minister

stwa Kultury i Sztuki. Biuro Pełnomocnika Rządu powstało w październiku 1991 roku.

Biuro Pełnomocnika Rządu prowadzi rejestr strat książki i bibliotek, które znajdowały się w granicach Polski w 1945 r. Gromadzone są dane ankietowe na podstawie zasobów archiwalnych. Prowadzona jest również kwerenda bibliograficzna - poszukiwanie informacji o bibliotekach w drukowanej literaturze.

Baza danych jest stale aktualizowana i rozszerzana o nowe rekordy, zawiera około 14 500 ankiet indywidualnych, a do wprowadzenia przygotowano dalsze.

Biuro Pełnomocnika Rządu posiada wykaz 10 041 bibliotek istniejących w 1939 roku w przedwojennych i powojennych granicach Polski. Obecnie trwają prace końcowe związane z włączeniem informacji do bazy danych. Biuro przygotowało i wydało raport „Straty bibliotek w czasie II wojny światowej w granicach Polski z 1945 roku. Wstępny raport o stanie wiedzy” (wersja polska i angielska).

Biuro Pełnomocnika Rządu prowadzi również prace nad rejestracją ruchomych dóbr kultury. Przygotowane są katalogi strat wojennych archeologii, malarstwa polskiego i obcego, numizmatyki.

Biuro otrzymało dane z muzeów polskich. Do przesłanych spisów, o ile to możliwe załączono fotografie zaginionych obiektów.

Na podstawie sporządzonych umów z dziesięcioma Regionalnymi Ośrodkami Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego przekazano do Biura Pełnomocnika Rządu dane na temat strat wojennych muzeów niereaktywowanych po 1945 roku, kolekcji prywatnych oraz związków wyznaniowych na terenach wchodzących w zakres działalności poszczególnych ośrodków. Straty w dziedzinie dzieł sztuki zgłaszały również osoby prywatne, co pozwoliło na uzupełnienie danych przekazywanych przez Ośrodki. Do dnia dzisiejszego wprowadzono do programu komputerowego „Kolekcje” ok. 45 000 zgłoszonych obiektów.

Biuro posiada 4 578 zdjęć (w tym część kserokopii) poszukiwanych obiektów.

Biuro Pełnomocnika Rządu prowadzi również dokumentację poloniczów za granicą. Dokumentacją objęte są głównie obiekty zabytkowe nieruchome i ruchome znajdujące się na byłych Kresach Wschodnich Rzeczypospolitej Polskiej (Białoruś, Ukraina, Litwa).

Obejmuje ona wyposażenie kościołów (zabytki ruchome) oraz obiektów architektury i budownictwa. Inwentaryzacją objęte zostały również cmentarze historyczne (w Żytomierzu, Kołomyi, Kijowie i Drohobyczu na Ukrainie) i parki. Dane wpisywane są do specjalnie do tego celu przygotowanego programu komputerowego ewidencji obiektów architektury oraz obiektów ruchomych. Programy te są ze sobą zsynchronizowane, co umożliwia przeglądanie karty obiektu nieruchomego wraz z wyposażeniem. Archiwizacja danych w materiałach i na terenie państw położenia poloniczów oraz bezpośrednia inwentaryzacja wykonywane są na zlecenie Biura Pełnomocnika Rządu.

W dokumentacji Biura Pełnomocnika Rządu znajduje się ponad 6 500 zdjęć obiektów zabytkowych na dawnych Kresach Wschodnich.

Wynegocjowano i podpisano umowy międzyrządowe o współpracy w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturalnego z Federacją Rosyjską w maju 1994 roku, z Republiką Białorusi w marcu 1995 roku i z Ukrainą w czerwcu 1996 roku. Obecnie negocjowana jest umowa z Litwą, na mocy tych umów prowadzone są rozmowy ekspertów obu stron.

W wyniku porozumienia Ministerstwa Kultury i Sztuki RP oraz Ministerstwa Kultury i Druku Białorusi powołano do życia „Akademię Nieświeską” - Międzynarodową Szkołę Letnią (o randze studiów podyplomowych) w dziedzinie ochrony zabytkowego krajobrazu. Szkoła ma za zadanie podnoszenie kwalifikacji specjalistów z Białorusi, Litwy, Ukrainy i Polski. Odebrano już dwa kursy Akademii Nieświeskiej. Pierwszy dotyczył „teorii i praktyki krajobrazu oraz ogrodów i parków”, drugi - „ochrony i konserwacji zabytkowych cmentarzy”. Szkoła jest finansowana przez Biuro Pełnomocnika Rządu.

W wyniku prac Biura Pełnomocnika Rządu powrócił w 1994 r. ze Stanów Zjednoczonych XVII-wieczny obraz „Praczką” G. Met-su skradziony w czasie II wojny światowej z Pałacu w Łazienkach oraz w 1995 roku Sztandar z Muzeum w Tomaszowie Mazowieckim, który zaginął w czasie wojny, a odnaleziony został w Wiedniu. Prowadzone są również rozmowy z Niemcami. W oparciu o Traktat z czerwca 1991 r. Pełnomocnik Rządu RP przedstawił Stronie niemieckiej spis 117 obiektów - dzieł sztuki - zaginionych w czasie II wojny światowej, które wg informacji posiadanych przez Biuro przechowywane są na terenie Niemiec.

Biuro dofinansowało także wiele prac konserwatorskich w obiektach zabytkowych związanych z kulturą polską za granicą. ■

Wydawnictwa Biura Pełnomocnika Rządu
Restytucja dzieł sztuki - W. Kowalski
Likwidacja skutków II wojny światowej w dziedzinie kultury - W. Kowalski (wersja polska i angielska)
Kultura artystyczna Wielkiego Księstwa Litewskiego w okresie baroku - W. Kowalski
Straty bibliotek w czasie II wojny światowej w granicach Polski z 1945 roku.
Wstępny raport o stanie wiedzy (wersja polska i angielska)
Kommando Paulsen - A. Mężyński
Katalog strat wojennych lata 1939 - 1945. Zabytki archeologiczne.
Raport wstępny
Wilno, dzieje, architektura, cmentarze - E. Małachowicz
Kolekcja kanop pomorskich w dawnych zbiorach gdańskich - M. Kwański
Archiwa rodzinno - majątkowe w zbiorach państwowych we Lwowie - S. Pijaj
Badania Księgozbiorów Radziwiłłów. Materiały z międzynarodowej sesji w Olsztynie w 1994 r.
Rękopiśmienne inwentarze i katalogi bibliotek polskich z Ziemi Wschodnich Rzeczypospolitej (spis za lata 1553 - 1930) - U. Paszkiewicz
Portrety i zabytki książąt Oelekowiczów w Słucku. Inwentaryzacja Józefa Smolińskiego z 1904 r.
Polesie. Fotografie z lat dwudziestych i trzydziestych.